

LÄRORIK

#1 MARS 2020

FÖR DIG
SOM JOBBAR
MED BARN OCH
UNGDOMAR
0-16 ÅR

Tema – Grundsärskola

En skola för barn och ungdomar med vanliga behov

MOTTAGNING TILL
GRUNDSÄRSKOLAN
– EN KÄNSLORESA
SOM MOGNAR

SIDA 6

Relationen

är grunden till allt lärande

Möt Linda Karlsson-Davidsson

förstelärare grundsärskola

SIDA 12

Linköping

Där idéer blir verklighet

Tack för att du är med och utbildar för framtiden.

LINKÖPING – PLATSEN DÄR
DU MÖTER FRAMTIDEN

”

Barn med en intellektuell funktionsnedsättning är inte barn med särskilda behov. De är barn med helt vanliga behov, men det krävs särskilda insatser för att tillgodose de behoven.”

En träffsäker beskrivning som behöver präglavårt arbete tillsammans #förvarjebarn #förvarjeelev där vi behöver anpassa insatser, undervisning, förhållningssätt så att vi ger alla barn/elever möjlighet att lyckas.

Detta nummer handlar om en verksamhet som ställer stora krav på oss alla och där många olika professioner behöver samverka. Vi får ta del av det engagemang som finns inom vår verksamhet och som sätter barnen/eleverna i fokus. Artikeln där vårdnadshavare beskriver sin oro om mottagande i särskolan tydliggör vikten av att bli bemött med lyhördhet av våra olika professioner. Bemötande som ger trygghet inför de beslut man som vårdnadshavare behöver ta i olika situationer.

Lärolik har nytt utseende. Vår ambition är att göra tidningen mer lättillgänglig och mer i tiden. Vi arbetar förstås för att göra den mer digital men är inte där riktigt än.

Lärolik är viktig för att visa på allt fantastiskt arbete som alla medarbetare utför varje dag. Allt för att ge alla våra barn och elever möjlighet att nå sina drömmar. Från barnets första dag i förskolan eller i pedagogisk omsorg till avslutningsdagen i grundskolan har engagerade och professionella medarbetare en avgörande betydelse. Vi som är chefer har uppdraget att ge er medarbetare de bästa förutsättningar för att lyckas i ert viktiga uppdrag.

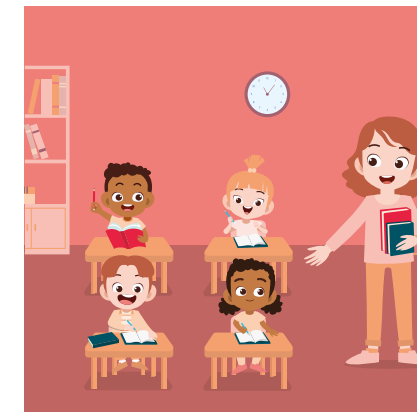
Tillsammans gör vi skillnad!

Christel Horsak
Skolchef, Linköpings kommun

INNEHÅLL

6 Mottagning till grundsärskolan

Att som förälder ta beslut om ens barn ska börja i grundsärskolan är en känslös resa men som mognar efter vägen. Följ med Alice och hennes föräldrar på resan dit.

9 Ett klassrum – två läroplaner

Med en individintegrerad elev i ett klassrum måste du jobba efter två läroplaner samtidigt.

Samma pedagogik – eller nya metoder?	4
Mottagning till grundsärskolan – en resa som mognar	6
Ett klassrum – två läroplaner	9
Relationen är grunden till allt lärande	12
Insikten – en expertintervju	13
Tidig vägledning minskar avhoppet	14
Glädje sitter i magen	16
Mottagande i grundsärskola samt övergång till gymnasiesärskola	17
Laddad Matematik	19
Barnkonventionen är lag	20

LÄRORIK

→ LÄS LÄRORIK DIGITALT PÅ LINKOPING.SE/LARORIK

UTGIVARE	Utbildnings- och arbetsmarknadsförvaltningen, Linköpings kommun	SKRIBENTER	Anika Agebjörn, Bulle Davidsson, Zandra Erikshed, Johan Sievers, Axel Svartling och Ivana Vucadinovic
ANSVARIG UTGIVARE	Christel Horsak christel.horsak@linkoping.se	KONTAKT	larorik@linkoping.se
REDAKTÖR	Lennart Lundwall lennart.lundwall@linkoping.se	FORM	Linkin AB
REDAKTION	Ylva Elofsson, Kathrin Hansson, Christel Horsak, Ingela Hultin Sabel, Klas Lind, Lennart Lundwall, Madeleine Zerne	OMSLAG	Linda Karlsson-Davidsson & Isak Ishak på Vallastadens grundsärskola. Foto: Zandra Erikshed
		TRYCK	Ringqvist Tryckeri AB
		ISSN	2001-1253

Samma pedagogik eller nya metoder

På Linköpings universitet pågår forskning för att bättre förstå lärande hos barn med intellektuell funktionsnedsättning. Mycket tyder på att man kan använda samma pedagogik i särskolan som i grundskolan, men det behövs mer forskning på området.

TEXT JOHAN SIEVERS FOTO TEIKSMA BUSEVA

När jag mejlar Lisa Palmqvist för att be om en intervju skickar hon med ett citat i svarsmejl. Varifrån det kommer är oklart, men hon vill gärna ha med det i artikeln eftersom det fångar väldigt väl hur hon ser på barn med intellektuell funktionsnedsättning:

”Barn med en intellektuell funktionsnedsättning är inte barn med särskilda behov. De är barn med helt vanliga behov, men det krävs särskilda insatser för att tillgodose de behoven”.

Lisa Palmqvist är doktorand på institutionen för beteendevetenskap och lärande på Linköpings universitet. Hennes forskning handlar om hur man kan förbättra planeringsförmågan hos ungdomar med intellektuell funktionsnedsättning, IF. En förbättring av deras planeringsförmåga kan bidra till ökad självständighet och mer delaktighet i vardagen.

Det finns inte så mycket forskning kring barn med IF och deras lärande. Det har en historisk förklaring. Under lång tid var det inte självklart att barn med IF skulle få gå i skolan, det var först med 1968 års omsorgslag som de fick rätt till utbildning och omfattades av skolplikten.

– Men man fortsatte att ha stort fokus på omsorg ända till 2011 då grundsärskoleplanen lade mycket större vikt vid lärande, berättar Lisa Palmqvist.

I dag är den svenska särskolan inne i en utveckling där behovet av mer kunskap om lärandet är stort. Man vet att många barn med IF har en nedsättning av vissa kognitiva förmågor med betydelse för lärandet. Shifting, förmågan att avbryta en verksamhet och växla över till en annan, är ett exempel. Att avsluta en lektion i ett ämne för att strax därefter börja en lektion i ett annat kan vara svårt.

Många har också svårigheter med arbetsminnet. Då kan det vara svårt till sig långa resonemang för när kanske man inte kommer började. Här kan man

stötta barnen genom att göra pauser när man talar och använda bildstöd.

Bland barn med IF är det också vanligt att man har svårigheter med inhibering, det vill säga förmågan att stänga ute ljud- och ljusimpulser och fortsätta vara koncentrerad på det man håller på med.

”

Barn med en intellektuell funktionsnedsättning är inte barn med särskilda behov. De är barn med helt vanliga behov, men det krävs särskilda insatser för att tillgodose de behoven.”

– Det är därför många har keps, luva eller hörlurar. Det är sätt att skärma av yttre impulser, säger Lisa Palmqvist.

Skolan kan göra mycket för att underlätta för sådana elever. Att sätta gardiner för fönstren och hålla dörren ut till korridoren stängd är en bra början.

Metakognition är ett annat viktigt begrepp. Det handlar om att kunna reflektera över sitt eget lärande ”att veta vad man vet”. Personer med typisk utveckling har olika strategier för hur man till exempel minns ett telefonnummer eller hur många dagar det är i de olika månaderna. Men personer med IF har svårt att utveckla sådana strategier på egen hand och har mycket att vinna på att få hjälp med det.

På Linköpings universitet finns forskning om hur man bäst stöttar barn med IF i matematik. En viktig del är att ge omedelbar feedback, eleven behöver veta bums om svaret

är rätt. Repetition är en viktig del av all matematikinläring, men särskilt viktig för personer med IF. Om man automatiserar kunskapen att 2 plus 5 är 7 så frigörs kapacitet för att lösa den svårare delen av talet.

I den vetenskapliga diskussionen om barn med IF och deras lärande finns det två huvudspår. Enligt den så kallade developmental delay-teorin skiljer sig inte deras lärande från det lärande man ser både för barn med och utan IF, den kommer bara senare. Det innebär i så fall att man kan använda samma pedagogiska metoder i särskolan som i grundskolan. När det gäller till exempel läsning så finns det undersökningar som visar att det fungerar bra att lära sig att läsa genom att ljuda orden, både för barn med typisk utveckling och barn med IF.

Men andra forskare är skeptiska till delay-teorin. De menar att det finns grundläggande kvalitativa skillnader mellan lärandet hos barn med IF och barn med typisk utveckling. Med den utgångspunkten skulle det vara bättre att utveckla nya pedagogiska metoder anpassade för barn med IF.

– I forskningen tar man ofta en pedagogisk metod som är utvecklad för barn med typisk utveckling och testar den på barn med IF. Då ser man ofta att den fungerar, men vi vet fortfarande inte om en anpassad undervisningsmetod skulle fungera ännu bättre.

Lisa Palmqvist har i sin forskning testat en app som skulle förbättra planeringsförmågan hos ungdomar med IF. Trots att eleverna blev bättre på planeringsuppgifterna i appen, så verkar det som att de tyvärr inte kunde överföra den kunskapen till nya planeringsuppgifter utanför programmet.

Full koll

I artikeln används ”**intellektuell funktionsnedsättning**” som synonym till ”**utvecklingsstörning**”. I dag används båda begreppen men ”intellektuell funktionsnedsättning” blir allt vanligare.

Mersmak

Lisa Palmqvist har tillsammans med några elever på Berzelius-skolans gymnasiesärskola gjort en film om sin forskning. Den finns att se här:

<https://youtu.be/6KvSFBvmHmo>

På Linköpings universitet finns utbildningen ”Specialläroprogrammet, Specialisering – Utvecklingsstörning”.

<https://liu.se/utbildning/program/l9ysl>

Över huvud taget manar hon till försiktighet när det gäller alla appar som marknadsförs som bra komplement till undervisningen i skolan.

– De är dyra och i de flesta fall är de inte utvärderade. Eftersom de inte har någon kvalitetsstämpel så måste man förhålla sig kritiskt till dem och fundera på om de verkligen stöttar lärandet.

I ett kommande forskningsprojekt ska hon testa en app för lästräning på personer med IF. Till det söker hon deltagare som har IF, använder alternativ och kompletterande kommunikation, AKK, och inte har knäckt koden när det gäller läsning.

– Jag tar gärna emot tips om elever som kan vara intresserade av att delta i projektet, säger Lisa Palmqvist. ●

Lisa Palmqvist

Doktorand på Linköpings universitet
Institutionen för beteendevetenskap och lärande (IBL)
och avdelningen för handikappvetenskap (AHV)

Mottagning till grundskolan – en känsloresa som mognar

Cecilia Skårmans dotter Alice har en mycket ovanlig diagnos. Hon genomgick utredningen som visade att hon tillhörde målgruppen för att få börja i grundskola. Cecilia beskriver de ambivalenta känslorna som uppstod inför dotterns skolstart.

TEXT IVANA VUKADINOVIC
FOTO LENNART LUNDWALL

Redan när Alice var tre år fick hon sin diagnos, som endast ett fåtal i Sverige har.

– Först var jag jätteorolig, jag visste inte om hon kanske skulle dö tidigare, läkarna visste inte heller hur det skulle gå. Jag stängde nästan av känslomässigt till en början. Men man lär sig att leva med det, säger Cecilia.

I förskolan hade Alice extraresurser och det var också då Cecilia för första gången fick information om hur det skulle bli med dotterns fortsatta skolgång. Föräldrarna tog beslutet om att Alice skulle bli individintegrerad i en vanlig skolklass.

Ytterligare ett informationsmöte hölls innan sommarlovet i övergången från förskolan till grundskolan. Cecilia

tyckte att informationen var väldigt bra, men hon hade svårt att ta till sig den eftersom hela situationen var svår. Innerst inne visste hon att det inte var hållbart för Alice att gå kvar i en vanlig klass länge.

– I början var jag ganska aggressiv mot alla val jag skulle göra, det tog emot att göra dem. Jag ville nästan bevisa för skolan att mitt barn inte passade in där, att det måste ha blivit något fel. Att veta att hon inte skulle kunna gå på universitetet i framtiden var jobbigt, säger Cecilia.

Alla besked efter utredningar måste bearbetas av föräldrarna, för en del tar det längre tid, förklarar Sabine Cervin, rektor och verksamhetschef för mottagande i särskola i Linköpings kommun.

– När man är i en chockfas och precis har fått veta att ens barn har olika diagnoser kan man inte ta in all information utan behöver få den vid flera olika tillfällen.

Alice var den enda individintegrerade eleven i klassen och fick börja läsa efter grundskolans plan. Hon fick mycket kompisar. Men Cecilia oroades ständigt över dagen då Alice inte skulle kunna följa kompisarnas tempo längre.

– Hur ska jag förklara när hennes kompisar inte längre vill leka med henne? När ska jag ta bort de vännerna ur hennes liv? Samtidigt som jag inte ville att det skulle ske för tidigt ville jag inte heller att det skulle ske för sent.

Efter ett par år var situationen inte längre hållbar. Att gå kvar i en klass med 28 andra barn i en miljö där behoven inte var tillräckligt anpassade efter Alice svårigheter kändes allt sämre.

– Jag har läst att de flesta byter till grundskoleklass i årskurs tre eftersom så mycket händer med barnens utveckling då, säger Cecilia.

Under den perioden, då Cecilia ännu inte hade bestämt sig om Alice skulle börja i grundskoleklass, hölls ännu ett informationsmöte. Andra föräldrar var också närvarande och tillsammans fick de ta del av hur det är för barnen att gå i grundskoleklass.

Efter att det gått ett par månader bestämde sig Cecilia för att Alice skulle börja i grundskoleklass. Då var Cecilia med på ännu ett informationsmöte på en av grundskolorna i Linköping som hon upplevde som negativt.

– Jag såg alla de här redskapen; rullstolarna, bänkarna och då kände jag bara: Nej. Här ska inte mitt barn

vara, mitt barn är inte så här. Mötet blev en miss, för jag blev rädd. Det hade behövt vara uppdelat beroende på barnens behov. Det kan bli väldigt skrämmande annars för oss som har barn som nästan ligger på marginalen mellan att gå i vanlig skola och särskola.

Sabine betonar att det är viktigt att känna till att det går att byta och gå från grundskoleklass och återgå till att barnet blir individintegrerat.

– Vi försöker ta hänsyn till föräldrarnas önskemål så mycket det bara går, säger Sabine.

När Alice väl började på grundskolan på Blästadsskolan kändes det dock rätt med en gång. Alice fick kompisar snabbt och har trivts sedan start. Framförallt fick hon mycket bättre individuell hjälp.

– När valet är väl gjort, och det känner man som förälder när det ska göras, då släpper all oro. Nu är hon verkligen på rätt plats och Alice lärare Maria Wall och all personal är helt underbar. ●

Full koll

Mottagande i grundskolan

Det är hemkommunen som beslutar om en elev ska tas emot i grundskolan. Här finns information om vad som gäller kring mottagandet av elever i grundskolan:

<https://www.skolverket.se/regler-och-ansvar/ansvar-i-skolfragor/mottagande-i-grundskolan>

Se också sid. 17–18 hur mottagningsprocessen går till.

Mersmak

Se filmen om grundskola i Linköpings kommun:

www.linkoping.se/grundskola

”Vårdnadshavarna får informationssamtal om vad grundskola innebär för barnet nu men även vad det innebär i ett längre perspektiv”, berättar Sabine Cervin, rektor på Blästadsskolans grundskola.

Ett klassrum – två läroplaner

En utmaning som kräver tid och tålamod, men som också är berikande. Det kan den lärare räkna med som får en grundskoleelev i sin klass. Det kallas att integrera och innebär att läraren får en extra läroplan att jobba efter. Inte bara grundskolans, utan också grundskolans.

TEXT ANIKA AGEBJÖRN FOTO DAVID EINAR

”

Det sociala kan ofta bli en utmaning för de här eleverna. I skolan finns förebilder och sociala regler som de måste ta ställning till och lära av.

Madeleine Fritzsche vet. Hon är grundskollärare 1–3 i Tallbodaskolan och har erfarenhet av att ha en integrerad elev i sin klass. Mycket handlar om att hitta rätt nivå och anpassa arbetsmaterial, säger hon, eller att själv uppfinna det.

– Varje elev har olika behov, och det gäller ännu mera särskolans. De kan ligga på väldigt olika nivåer, även samma elev inom olika ämnen. Det är viktigt att lära känna eleven för att kunna anpassa, läsa av eleven och göra lärandet så lustfyllt som möjligt.

Ofta tar de praktiska frågorna mer tid. Sociala krav och koder kan vara en stor utmaning för eleven. Det är föräldrarna som avgör om barnet ska gå i en grundskoleklass eller en vanlig grundskoleklass.

Linda Nordlander är specialpedagog med en nyinrättad tjänst som övergripande specialpedagog i Linköpings kommun. Hennes uppdrag är att stötta de lärare och elevassistenter som arbetar med integrerade elever, i dagsläget ca 35 lärare i kommunen.

Hon ser stora fördelar med individintegrering:

– Det sociala kan ofta bli en utmaning för de här eleverna. I skolan finns förebilder och sociala regler som de måste ta ställning till och lära av.

Hon ser också fördelar för klasskamraterna.

– Klasskamraterna är oftast väldigt accepterande, de förstår att ett barn kan ha en speciell problematik. Och de får en förståelse för att det är helt OK att vara olika, det tror jag är nyttigt.

Ändå uppstår frågan om inte resten av klassen blir lidande när det finns ett barn som tar extra mycket tid och uppmärksamhet från en ensam lärare?

Jo, risken finns, säger både Madeleine och Linda. Det är en utsatt situation som kan vara väldigt stressande för läraren.

– Och då är det viktigt att rektor organiserar och stöttar, säger Linda. Min roll blir också viktig i samarbetet med lärarna.

Klassen kan också ha barn med andra typer av behov, som neuropsykiatriska problem eller språkbehov. Barn som behöver extra anpassningar, fler instruktioner, bildstöd, tätare uppföljningar.

Men om lärarna får hjälp och inser att det får ta tid så går det, säger de båda.

– Rektor, jag och skolans specialpedagog behöver stötta upp kring lärare och elevassistenter för att de inte ska känna sig ensamma när det gäller stöd och struktur, påpekar Linda, och fortsätter:

– Det är ju också så berikande att arbeta med de här barnen. De kräver mer, de tvingar oss upp på tå, att hitta lösningar, att tänka om och tänka nytt.

– Vad är lärande, hur går det till? Det tvingas vi ifrågasätta, säger Madeleine. De här barnen kan lära sig, med tillräckligt mycket tid och upprepning går det.

Och tiden finns. I grundskolans läroplan ska målen nås först i årskurs 9. Mål sätts upp för varje individ och kan förändras efter de utvärderingar som görs regelbundet.

Linda arbetar inte bara med individuellt stöd utan också med fortbildning och nätverksbyggande. Vid sex tillfällen under ett läsår anordnas workshops med utbildning och s. k. bikupor där lärarna diskuterar hur de arbetar med dessa utmaningar.

– Även om varje barn är unikt så kan vi hitta gemensamma punkter där vi kan stödja varandra, säger Madeleine. Det finns kunskap, men det gäller att hitta den.

Linda berättar också om de gemensamma aktiviteter som ordnas för alla individintegrerade särskoleelever i årskurserna 4–6 och 7–9. Ett par gånger om året träffas de och gör något kul tillsammans, exempelvis spelar bowling.

Med de äldre eleverna pratar man också om vad det innebär att ha en funktionsnedsättning.

– För de mindre barnen handlar livet mycket om här och nu, säger Linda. Men med åren blir de mer medvetna om att de skiljer ut sig, har en speciell problematik. Att de får träffa och lära känna varandra har betydelse då. ●

Linda Nordlander

Madeleine Fritzsche

”Relationen är grunden till allt lärande”

Goda relationer, höga förväntningar och ett tydligt ledarskap i kombination med kunskapsfokus. Det är de viktigaste ingredienserna för pedagogisk framgång inom grundsärskolan. Det menar Linda Karlsson-Davidsson, speciallärare och förstelärare på Vallastadens grundsärskola.

TEXT & FOTO ZANDRA ERIKSHED

Linda Karlsson-Davidsson började sin lärarbana med att läsa till gymnasielärare i svenska och religion. Men under studietiden jobbade hon extra inom LSS och hennes fokus flyttades till särskolan.

– Det är viktigt att ALLA ska ha tillgång till skola och kunskapande, men så har det inte varit för många grabbar och tjejer.

Idag har hon en tjänst som förstelärare i grundsärskolan på Vallastadens grundsärskola.

Linda beskriver sig som en ”tjurig person”, vilket har hjälpt henne att utmana den inställning som hon upplevt inom lärarkåren gentemot elever i grundssärskolan.

– Jag har fått slåss mycket för några elevers rätt till utbildning utifrån sina förutsättningar. Jag har ofta fått stå i vinden för att testa om det jag kräver verkligen funkar.

Hon menar att man inom grundssärskolan ofta har fastnat i att

hantera beteenden, istället för att kunskapa.

– Jag går in med en väldigt hög förväntan på mina elever och kräver mycket - oavsett kognitiv förmåga. Visst skjuter jag över målet ibland, men om jag har inställningen ”den här eleven kommer att lära sig att läsa” är chansen mycket större att hen lyckas, än om jag förhåller mig undersökande; ”Kommer den här personen lära sig att läsa?”

Struktur och tydlighet är viktigt. Ett gott ledarskap som lärare minskar en stor del av beteendeproblematiken, enligt Linda.

– När en elev är utåtagerande beror det nästan alltid på att tydlighet saknas. Som ledare måste jag våga ge eleven strikta ramar, men det kan jag bara göra om jag själv har varit med och ”smakat” på elevens situation.

Hon menar att det är viktigt att hon som ledare har en god relation till eleven. Det som sker på golvet är grunden för hela det pedagogiska arbetet.

– Jag måste vara med eleven minst lika mycket som assistenten, även i de mest svåra och sårbara situationerna. Det är så förtroende byggs upp.

Jag kan inte överlämna relationskapandet till någon annan.

Linda menar att ett relationellt förhållningssätt handlar om prioriteringar.

– Vill du lära eleverna mycket, ska du vara mycket med dem. Det är långt viktigare än att sitta på kontoret och planera. Jag menar inte att man måste lära känna dem personligen, utan att visa dem att du är en vuxen de kan lita på och du tycker att de är intressanta som personer.

Enligt Linda behöver vi jobba medvetet på flera nivåer för att ge eleverna rätt förutsättningar. Om relationen emellan är grunden för pedagogisk framgång, är ledarskapet pyramidens mellanskikt; hur jag som lärare leder eleven till den förväntan jag har på honom. Högst upp handlar det om hur vi strukturerar kunskapandet utifrån styrdokumentet.

– Vad betyder formativ bedömning i särskolan? De är en heterogen grupp människor, där alla lär sig på olika sätt. Eleverna ska inte anpassa sig efter vad jag tycker är roligt och bra att lära ut – utan jag måste anpassa mig efter hur de lär in.

Som pedagog menar Linda att hon behöver se till att all personal har ett kunskapsfokus.

– Om alla utgår från att särskolan handlar om att lära sig och inte omvårdnad, blir alla fokuserade på ett helt annat sätt. Det får eleverna att växa otroligt mycket. ●

Vi låter några experter som är verksamma inom vår organisation förklara temat

Intervju

Martina Almén & Maria Jakobsen Petersson

Rektorer på Vallastadens, Ekoholmsskolans samt Nya Rydsskolans grundsärskolor

Höga förväntningar behövs för att lyckas.

Grundsärskolan präglades länge av ett omsorgsperspektiv men sedan en tid tillbaka pågår en stor omställning där man sätter större fokus på lärande. Utmaningarna är många. Man har höga förväntningar på eleverna och vill göra dem delaktiga i lärandet.

TEXT JOHAN SIEVERS FOTO LENNART LUNDWALL

I grundsärskolan går elever som befinner sig på mycket olika utvecklingsnivåer, allt från dem som är på en mycket tidig nivå till dem som kommer till grundsärskolan i årskurs 6 efter att tidigare ha gått som integrerade i grundskolan. När lärandet sätts i fokus ställer det stora krav på verksamheten.

– Vi måste hela tiden vara medvetna om var varje elev befinner sig i sitt lärande. Det måste man i grundskolan också, men hos oss är det extra viktigt, säger Martina Almén, rektor för grundsärskolan och t f rektor för grundskolan på Vallastadens skola.

– Att ha höga förväntningar på eleverna är helt avgörande. När vi kartlägger deras kunskaper så upptäcker vi ibland att testerna är designade utifrån ganska låga förväntningar, och det måste vi ändra på, fortsätter hon.

Ett annat problem är att styrdokumentet i många avseenden är utformade för grundskolan och att grundsärskolan därför inte har tillräckligt mycket stöd i dem i sitt utvecklingsarbete.

I årskurs 7–9 arbetar man mycket med att göra eleverna delaktiga i sitt lärande.

– Vi vill utmana dem och få dem att reflektera över varför de ska lära sig vissa saker. Det gör vi genom att förtydliga varje lektion med att svara

på frågorna vad, hur och varför, säger Maria Jakobsen Petersson, rektor för grundsärskolan på Ekholmskolan och Nya Rydsskolan.

Där pågår ett arbete för att skapa tillgängliga lärmiljöer. Tillsammans med bland annat arbetsterapeuter försöker man anpassa klassrumsmiljön för att nå fram till varje elev på bästa sätt. Det kan handla om att använda språkstöd, hjälpmedel eller se över miljön så att man inte har för många saker framme.

Både Martina och Maria betonar att alla i grundsärskolan, inte bara eleverna, är inne i lärandeprocess.

– Vi lär oss hela tiden, i kollegiala lärandegrupper och på andra sätt. Vi tittar på vad vi behöver för input och tar del av aktuell forskning, säger Martina.

Ett mål är att bli bättre på att kartlägga elevernas behov redan i årskurs 1.

– Det är viktigt att få i gång kommunikationen så tidigt som möjligt. Merparten av eleverna har ju inte enbart en verbal kommunikation utan använder kanske tecken och bilder, säger Maria.

Båda tycker att det är mycket stimulerande att arbeta i grundsärskolan.

– De flesta som börjar jobba i grundsärskolan blir kvar. Det är en lycka när man ser att eleverna klarar något nytt som förbättrar deras möjlighet att hantera vardagen, säger Maria. ●

– De lyckligaste ledarna är de som har goda relationer till både elever och kollegor, säger Linda Karlsson-Davidsson.

Namn: Linda Karlsson-Davidsson
Arbete: Förstelärare och speciallärare på Vallastadens grundsärskola.

Tidig vägledning minskar avhopp

Det gäller att träffa rätt och slippa välja om. Ett väl förberett val till gymnasiesärskolans program minskar risken för avhopp och omval. Därför måste förberedelserna starta tidigt och ges gott om tid.

TEXT ANIKA AGEBJÖRN FOTO LENNART LUNDWALL

Elin Magnusson är studie- och yrkesvägledare för grundskolan på Ekholmsskolan.

– Eleverna behöver få prova på, känna efter och uppleva vad yrkeslivet handlar om. De behöver få koll på grundläggande saker som arbetstider, arbetskläder och hur man ordnar med lunchen, säger hon.

Därför får särskoleeleverna göra flera studiebesök och praktikdagar på olika gymnasiesärskoleprogram med start i 7:an samt prao som anpassas individuellt efter varje elev.

– Målet är att träffa rätt. Att våra elever ska känna att de hamnat rätt och inte behöver göra något omval.

Processen inleds med individuella vägledningssamtal då vårdnadshavarna också är med.

– **Vårdnadshavare med elever** inbjuds varje år till vägledningssamtal för att få information om gymnasiesärskoleprogrammen, om praktik och vilka möjligheter som finns efter gymnasiesärskolan, säger Elin. Vi berättar om hur det ser ut på arbetsmarknaden.

Till sin hjälp har Elin och klasslärarna ett vägledningmaterial speciellt för grundskolan. Det är utarbetat av Marie Bogren Kulla och Kajsa Johansson, båda verksamma på Ekholmsskolan som praktikkoordinator respektive kurator.

– Vi letade länge efter ett bra material för att vägleda våra elever, men vi hittade inget, berättar Marie.

– Vi kände att vi pratade och pratade, men det var svårt att beskriva konkret vad man gör i olika jobb, och vad som krävs. Det finns material på lätt svenska, men där presenteras mest yrken som präst, pilot och läkare. Inte sådana yrken som är möjliga för våra elever, säger Kajsa.

Tillsammans började de spåna på hur de skulle kunna utveckla ett eget material. De utgick både ifrån den möjliga arbetsmarknaden och de program som finns att välja på i gymnasiesärskolan.

Resultatet blev en yrkesbok där 27 olika yrken presenteras med många bilder och tydlig enkel text. Vilka är

VÄNSTER Elin Magnusson samtalar med Alex som har valt Fastighet och byggnation. Tillsammans har vi haft mycket hjälp av materialet för att få en tydlig bild av vad hans framtida jobb kan handla om.

OVAN Orzan ska gå Samhälle, natur, språk. Jag tycker helt enkelt det verkar spännande, säger Orzan. Här tillsammans med Marie Bogren Kulla.

arbetsuppgifterna? Vilka egenskaper krävs för att klara av det här jobbet? Till yrkesboken finns en arbetsbok som eleverna själva kan jobba i, samt två "kortlekar", en med yrkeskort, en med s. k. associationskort. Med dem kan de spela läggspel och andra lekar. Eleverna kan till exempel få i uppdrag att lägga ihop bilder som passar med ett visst yrke eller ett visst gymnasieprogram.

– Eleverna tycker det är kul när det här materialet kommer fram, de älskar att arbeta med det, säger Elin. De frågar, de tittar på bilderna som kan användas på så många olika sätt. Till exempel kan de få beskriva föremål på bilderna och vad de kan användas till.

– Det här materialet hjälper dem konkretisera vad ett framtida jobb kan handla om.

Kajsa och Marie presenterade sitt material på särskolans rikskonferens 2018 och reaktionerna har genomgående varit positiva. "Äntligen, vi har letat men inte hittat något", är en

reaktion de ofta får. Idag har det spritts till 51 olika skolor, från Norrbotten till södra Skåne.

– Vi kunde ju inte förutse att det skulle bli en succé, skrattar de. Vi var helt oförberedda.

Men i särskoleelevernas långa väg till arbetsmarknaden måste även arbetsgivarna förberedas och stödjas.

– De ska kunna känna sig trygga och veta att de får hjälp om något går snett, säger Marie.

Alla tre beklagar att kommunen inte längre stödjer elevers sommarjobb ekonomiskt. Det är en viktig del i elevernas valprocess inför gymnasiesärskolan samt ger eleverna erfarenhet av arbetslivet som krävs inför framtida sysselsättning. Om man förbereder på rätt sätt, och med gott om tid, är det fullt möjligt för särskoleeleverna att hitta jobb som passar dem.

– Med rätt stöttning går det att hitta jobb till väldigt många, avslutar Marie. Och även med lönebidrag blir det bättre och billigare för alla i det långa loppet. ●

 Full koll

Övergång till gymnasiesärskola:

Se sid 18 för detaljerad skiss av övergång till gymnasiesärskola.

 Mersmak

Utbildningsradion har spelat in en serie korta filmer på Ekholmsskolan i Linköping, som handlar om gymnasievalet för särskolans elever. Se

<https://urplay.se/serie/213813-sista-terminen-i-nian>

Om du vill veta mer om **vägledningmaterialet** så hittar du mer info här:

www.linkoping.se/utforarwebben/forskola-och-skola/grundsarskola-vagledningmaterial/

Glädje sitter i magen

TEXT BULLE DAVIDSSON FOTO LENNART LUNDWALL

En onsdagsförmiddag handlar det om känslor i årskurs 7–9 i grundskolan i Ryd. Hur känns det i kroppen att vara glad? I munnen, säger Adham, en av eleverna. Och i magen. Och i armarna och benen!

Kamraten Rasmus kan inte uttrycka sig i ord. Pedagogen Tommy Törnsten sitter på golvet mitt emot sin elev, ser honom i ögonen, berättar lugnt och visar var det känns när han själv är glad eller ledsen.

Endast två elever är på plats i klassrummet. De andra fyra är på muskiterapi eller hemkunskap. Totalt två pedagoger och tre assistenter jobbar med dessa sex elever, som går i träningsklass. Det innebär att eleverna har

stora kognitiva svårigheter. Formellt heter skolformen "grundskola med inriktning ämnesområden". Områdena är estetisk verksamhet, kommunikation, motorik, vardagsaktiviteter och slutligen verklighetsuppfattning, ett område som lektionspasset om känslor räknas till.

Efter en stund blir det matte, då de två eleverna sitter var för sig. Adham tycker mycket om att räkna och har stöd av Tommy, som uppmuntrar och berömmar. Rasmus tittar i sin I-pad med assistenten Daniel Martinsson. Det går bra och Rasmus klappar i händerna.

Strax kommer övriga elever med var sin vuxen och så går alla till maten. Även där handlar det om pedagogik. Så småningom får vi en pratstund med Tommy Törnsten, som säger att

det inte finns någonting under skoldagen som inte innebär en pedagogisk situation. Allt blir undervisning.

Han berättar om verksamhetens två ben:

– Det ena är att våra elever behöver mer eller mindre stöd i precis alla situationer under lektionstid. Det andra är rasterna, som också är planerade. Då får vi hjälpa eleverna att välja aktivitet och hela tiden vara närvarande som stöd och stimulans.

I läroplanen för grundskolan står att skolan ska sträva efter att erbjuda alla elever daglig fysisk aktivitet inom ramen för hela skoldagen.

– Fritid är det svåraste våra elever kan ha, säger Tommy. Vi måste ge dem kognitivt stöd för att kunna göra val. Ofta tar de inte egna initiativ utan vi måste ha förslag och visa rent konkret. Det kan innebära att pedagogen eller assistenten gör hela aktiviteten själv, men då har vi i alla fall sått ett frö. Kanske gro det i elevens medvetande, och nästa gång kan vi förhoppningsvis pusha en liten bit till.

Klassen arbetar ibland med storyline. Det är ett sätt att underlätta inläring och innebär att elever och personal bygger en berättelse tillsammans. På Nya Rydsskolan har de byggt en modell av en stad som de fyllt med hus där eleverna bor, affärer, skola, föräldrarnas arbetsplatser med mera. Där kunde man också prata om olika familjekonstellationer och traditioner. I december byggde de en kyrka och kunde samtala om julen ur olika aspekter.

– Våra elever har svårigheter att få syn på sitt eget lärande. Storyline blir

Full koll

Inom grundskolan kan man läsa med "inriktningen" ämnen, men också ämnesområden. Dessa är:

Estetisk verksamhet, Motorik, Kommunikation, Vardagsaktiviteter samt Verklighetsuppfattning

Rasmus tränar matematik tillsammans med elevassistenten Daniel Martinsson

något som de kan koppla sin nya kunskap till, en del i att synliggöra lärandet, menar Tommy Törnsten.

Förra året undersökte personalgruppen framgångsfaktorer i arbetet. De kom fram till att en är att modellera, det vill säga att visa och inte bara säga. En annan är det relationella, att lära känna eleven väl, se hans eller hennes möjligheter och förstå vilka situationer som är optimala för den enskilda individens lärande.

– Det finns något i särskoleverksamheten som är väldigt givande, säger Tommy. Som pedagog stimuleras man av de direkta insatserna, att hitta lösningar, att vi har tydlighet, rutiner, struktur och ett färre antal elever. ●

Mottagande till grundskola samt övergång till gymnasieskola

För att bli mottagen i grundskola så sker en utredning. Utredningen kan påbörjas i förskola eller förskoleklass. Utredningen ligger till grund för om barnet ska mottas i grundskolan och om barnet ska läsa ämnen eller ämnesområden. Om ett barn uppfyller kriterierna för att börja i grundskola så får vårdnadshavare erbjudande om ett mottagande i grundskola. Om de då antar erbjudandet så kan de då önska placering för sitt barn som individintegrerad i grundskolan eller anta placering i grundskoleklass. Mottagandet sker då tidigast från årskurs 1.

Utredningsgrunder

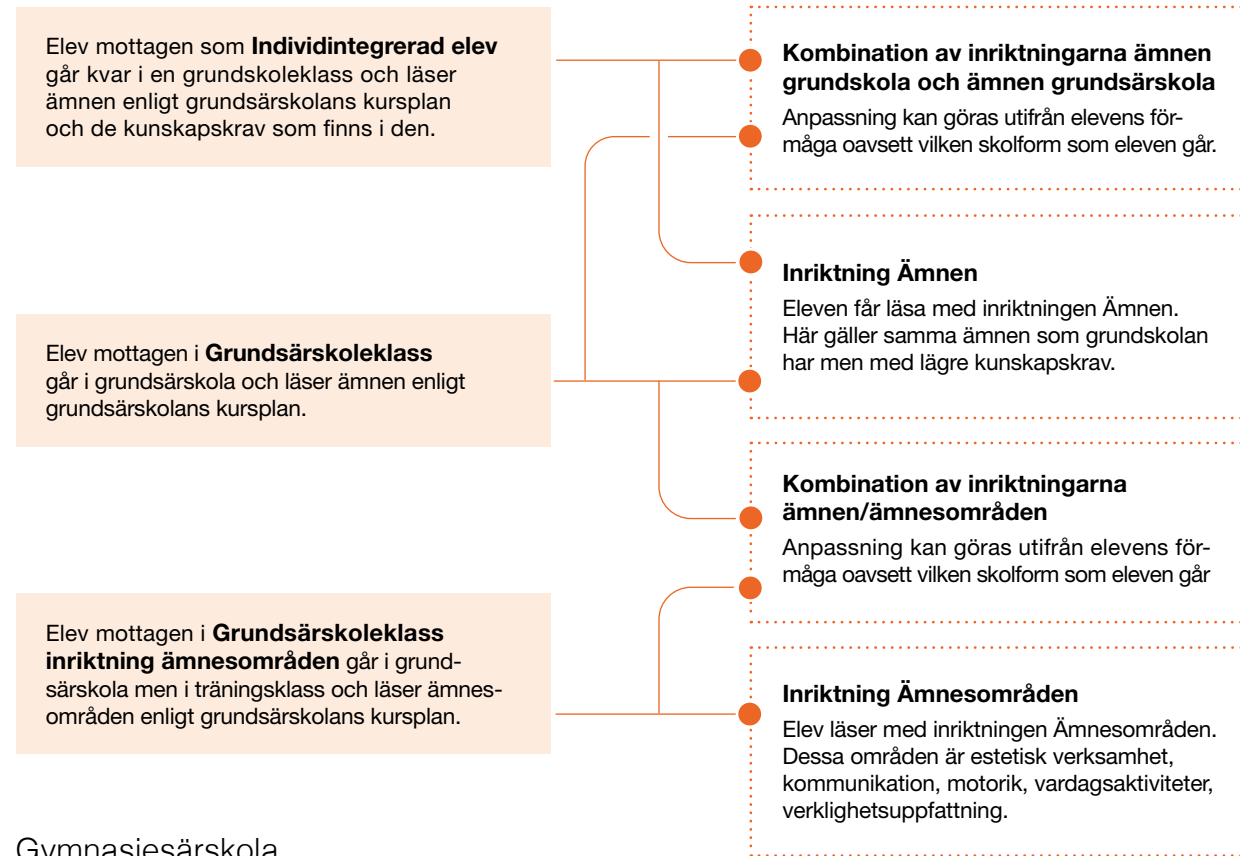
1. en pedagogisk
2. en psykologisk
3. en medicinsk
4. en social bedömning

SE SCHEMATISK BILD PÅ NÄSTA SIDA. →

Idag handlar det om ämnesområdet Verklighetsuppfattning. Tommy och Adham pratar om var olika känslor sitter i kroppen.

Skolform grundskola

Gymnasiesärskola

När eleven slutar åk 9 i grundskolan kan eleven söka till gymnasiesärskolan. Innan eleven får en plats i gymnasiesärskolan så säkerställs att eleven tillhör målgruppen och har rätt att gå i gymnasiesärskolan. Inom gymnasiesärskolan finns nationellt program och individuella program. När man går i gymnasiet kan man inte vara individintegrerad men det finns möjlighet till sk samläsning med gymnasieskolan. Alla elever som har rätt att gå i gymnasiesärskolan kan söka till och gå på ett nationellt program. Om en elev har sökt till ett individuellt program kan hemkommunen besluta att eleven ska gå ett nationellt program om eleven bedöms ha förutsättningar att följa undervisningen på det nationella programmet. Om hemkommunen bedömer att en elev inte har förutsättningar att följa undervisningen på ett nationellt program ska eleven erbjudas plats på ett individuellt program.

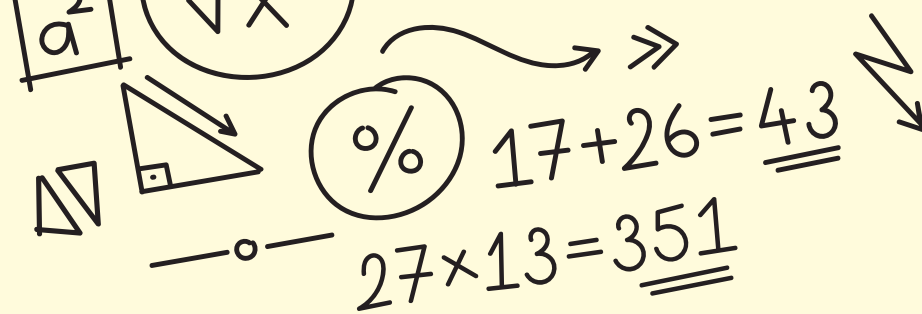
Inom gymnasiesärskolan finns nio nationella gymnasiesärskoleprogram:

Administration, handel och varuhantering	Estetiska verksamheter	Fastighet, anläggning och byggnation
Fordonsvård och godshantering	Hantverk och produktion	Hotell, restaurang och bageri
Hälsa, vård och omsorg	Samhälle, natur och språk	Skog, mark och djur

Individuella program i gymnasiesärskola

Individuella program

För mer detaljerad information se:
skolverket.se/undervisning/grundsarskolan
skolverket.se/undervisning/gymnasiesarskolan

...nästa nummer av LÄRORIK är temat matematik. Därför låter vi en forskare fundera lite mer kring begreppet redan nu. Varför är matematik så laddat?

Laddad Matematik

Alla har ett förhållande till matematik. Antingen är det svårt och tråkigt eller enkelt och kul. Varför är känslan för ämnet så stark?

TEXT IVANA VUKADINOVIC FOTO CHARLOTTE PERHAMMAR

Peter Frejd, universitetslektor på Matematiska institutionen (MAI) vid Linköpings universitet

För att förstå anledningen till att ämnet väcker starka känslor kan det vara intressant med en kort historisk överblick.

– Synen på matematiken har hängt kvar lite under historiens lopp. Ämnet anses fortfarande vara svårt och abstrakt. Man brukar säga att det kräver noggrannhet och självdisciplin för att bli duktig, säger Peter Frejd.

Matematikens roll var betydande i det antika Grekland. Platon ansåg att användningen av matematiken inte var det viktigaste, utan ämnet var i huvudsak den bästa träningen för hjärnan och intellektet. De personer som var duktiga på matematik fick oftast en framstående position i samhället.

Under medeltiden ansågs det inom kyrkan att den som var duktig i matematik också kom närmare Gud. När ämnet senare, under 1700 till 1800-talet, gjorde sitt inträde i skolan användes det åter igen som ett urvalsinstrument. Det ansågs att den som var duktig i matematik också var duktig inom andra områden.

– Under slutet av 1800-talet och början av 1900-talet var det ämnen latin och matematik som ansågs vara de mest krävande. Latinet försvann eftersom cirka 75 procent av eleverna inte fick en examen, säger Peter Frejd.

Skolmatematiken är dock fortfarande högst närvarande, fast det finns de som

protesterar och menar att matematiken inte längre är nödvändig att kunna för ett modernt liv.

– Matematiken är väldigt nödvändig för det moderna livet. Många av argumenten inom politiken baseras på statistiska resonemang. För att inte bli lurad måste den statistiken kunna tolkas. Matematikundervisningen borde knytas an mer till elevernas

”
Mycket i matematiken är hierarkiskt uppbyggt, har då grunderna tappats tidigt kan det vara svårt att senare förstå.

vardag, samt till andra ämnen för att visa kopplingen till verkliga problem. Matematik är mycket större, mycket mer än bara beräkningar, säger Peter Frejd.

Han förklarar att matematikundervisningen i grundskolan fokuserar för mycket på mekaniskt räknande där svaret endast kan bli rätt eller fel.

– Om eleven från början ofta misslyckas, det vill säga inte får det rätta svaret, tappas självkänslan och motivationen snabbt. Upplevelsen av att vara antingen bra eller dålig i matematik hör alltså ihop med upplevelsen av matematikundervisningen i skolan. Utan motivation kommer eleven tro-

ligen inte att jobba mycket med matematik och som med allt annat krävs det arbete för att bli bra.

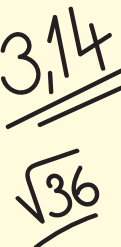
För att få tillbaka självkänslan och motivationen gäller det att backa till nivån där eleven faktiskt lyckades.

– Mycket i matematiken är hierarkiskt uppbyggt, har då grunderna tappats tidigt kan det vara svårt att senare förstå, säger Peter Frejd.

Enligt forskningslitteraturen ska läraren försöka variera matematikundervisningen. Det innebär att inte enbart fokusera på proceduruppgifter.

I Japan är det vanligt att matematikundervisningen sker genom problemlösning i grupp. Där kommer oftast läraren in i klassrummet med ett matematikproblem. Eleverna får sedan tillsammans lösa problemet som sedan diskuteras i helklass. På så sätt synliggörs olika lösningar.

Tillsammans med en kollega vid Linköpings universitet driver han ett projekt där de observerar hur matematiklärare undervisar i statistik i högstadiet och gymnasiet. Nu ska alternativa undervisningsmetoder i statistik med mer praktiska problemlösningsaktiviteter tas fram. Studien beräknas vara färdig 2021. ●

Barnkonventionen är lag och sedan då?

Den 1 januari 2020 blev barnkonventionen lag. Som lag stärker den barns mänskliga rättigheter i praktiken. Men vad innebär detta för oss som arbetar med barn och ungdomar inom våra olika professioner?

Barnkonventionen är en självklarhet för många och har säkert varit så sedan den kom till för mer än 30 år sedan. Men vi kan inte stoppa där och säga; – Detta gör vi redan, och fortsätta som om inget har hänt.

I barnkonventionen finns fyra grundprinciper som också styr hur vi ska förhålla oss till de resterande artiklarna.

- 2 Alla barn är lika mycket värda och har samma rättigheter.
- 3 Barnets bästa ska komma i första hand.
- 6 Alla barn har rätt till liv, överlevnad och utveckling.
- 12 Barn har rätt att uttrycka sin mening och höras i alla frågor som rör barnet. Hänsyn ska tas till barnets åsikter, utifrån barnets ålder och mognad.

Med grundprinciperna som bakgrund har Lärorik frågat pedagoger, rektorer m.fl. om konkreta förhållningssätt till barnkonventionen utifrån deras verksamhet och arbete med barn och ungdomar.

Affisch med barnkonventionen.

Vi undrar helt enkelt hur du kommer att jobba annorlunda med barnkonventionen nu när den också blivit lag?

Lars Nordström (fritidspedagog Rosendalsskolan)

"Jag och mina kollegor jobbar ständigt med eleven i fokus. Vi har elevenkäter där varje enskild elev tycker till, veckosamlingar och ständiga utvärderingar tillsammans med eleverna gällande deras vistelse på fritidshemmet. På varje avdelning har vi en informationstavla där varje elev ser och blir delaktig i det som händer under veckan."

Pia Lindgren (rektor Bäckskolan)

"Vi kommer att vara extra noga med att ta in elevens / barnets perspektiv och synpunkter när vi gör pedagogiska kartläggningar och skriver åtgärdsprogram. Ett utvecklingsområde som vi har är att få med elevernas synpunkter vid ombyggnationer, organisationsförändringar och andra förändringar på skolan där eleverna vanligtvis inte varit med i diskussionerna."

Mikael Gustafsson

(förskolllärare Skattegårdens fsk Skäggetorp)
"Gemensamt språk är nyckeln till förståelse och det innefattar också röstsvaga föräldrar som kan ha svårt att hävda sina barns rätt till lagstadgat stöd. Där får nu barnkonventionen en viktigare roll."

Sandra Bergström (kommunjurist)

"Följer kommunen skollagen så följer vi också barnkonventionen. Men det är lätt att vi gör generella överväganden genom att säga att så här är det utifrån barns bästa, men det räcker alltså inte. Vi ska i varje enskilt fall se till det specifika barnets behov eller förutsättningar och där hitta vad som är det här barnets bästa."

Fanny Walden o Paula Savina (ungdomsombud)

"Nu när barnkonventionen blivit lag kommer vi jobba för att få in ungdomsperspektivet så tidigt som möjligt i beslutsprocesser. För att få in ungdomars perspektiv märker vi att det är viktigt att finnas där målgruppen finns. Det ska vara lätt för ungdomarna att påverka."